

Ze kunnen niet schrijven... En niet lezen! **(Laat staan spreken)**

Zowel ons GOK-team als de vakgroep Nederlands krijgt geregeld de (terechte) opmerking van collega's dat onze leerlingen "niet kunnen schrijven" (of "niet kunnen spreken" of "lezen" ...). Meestal bedoelt men hier dan mee dat de leerlingen onvoldoende schrijf-, spreek- of leesvaardig zijn om de opdrachten die in hun vakken worden gegeven correct uit te voeren.

"Ze kunnen niet schrijven, enz." kan zich echter op heel wat niveaus situeren. Schrijven is immers een zeer complex proces en de schrijver-in-wording kan best ondersteund worden met een aantal concrete methodieken ('stappenplan', 'OVUR', 'checklist', enz.). Ook onze evaluatie, feedback, inzichten in schrijverstypes, enz. bepalen mee de ontwikkeling van de schrijfvaardigheid. Ze verdienen voldoende aandacht en krijgen die in de regel ook in het schoolvak Nederlands. We proberen daarom dieper in te gaan op nog een ander aspect van het schrijf, lees- of spreekproces: de transfer (of het gebrek eraan) tussen vaardigheden die in het vak Nederlands verworven worden en andere vakken (zoals 'geschiedenis', 'talen', 'levensbeschouwelijke vakken', maar ook 'onderzoekscompetenties' en zelfs de 'wetenschapsvakken').

We proberen met z'n allen leerlingen te begeleiden in het ontwikkelen van hun schrijf-, spreek- of leesvaardigheid, maar die ontwikkeling blijkt zich helaas vaak te beperken tot het vak waarin ze die vaardigheid verworven hebben: het vak Nederlands in de eerste plaats. Zo kwam er bijvoorbeeld de terechte opmerking van een collega dat leerlingen er in zijn vak (levensbeschouwing) niet in slaagden om een samenhangend betoog te formuleren. Nochtans waren diezelfde leerlingen daar enkele weken eerder wel in geslaagd tijdens de les Nederlands. De enige conclusie die we hieraan konden verbinden: de leerlingen maken de transfer tussen de vakken niet. Ze denken in 'hokjes' en zijn niet flexibel genoeg om de vaardigheid uit het ene hokje te gebruiken in het andere hokje.

Een gebrek aan transfer tussen de verschillende vakken doet zich echter niet uitsluitend bij leerlingen voor. Opnieuw een eenvoudig voorbeeld: als een leerling in het vak

Nederlands pas op het beschrijvende niveau zit in de leerlijn ‘schrijven’, mag een vakleerkracht niet verwachten dat diezelfde leerling voor zijn of haar vak al een tekst op het structurerende niveau produceert. Kortom: ook leerkrachten moeten een transfer kunnen maken.

Vanuit het Cultuurportfolio, dat zijn basis in het schoolvak Nederlands heeft, worden leerlingen (en leerkrachten) uit de derde graad gestimuleerd om precies zo’n transfer te maken. Het Cultuurportfolio bevat immers opdrachten rond literatuurprojecten of vakoverschrijdende thema’s die allemaal bij het begin van het jaar meegegeven worden en waaraan een volledig jaar gewerkt wordt, vaak verspreid over verschillende vakken. Op die manier komen ook metavaardigheden als ‘het inschatten van opdrachten’, ‘groepsprocessen bij samenwerking’, ‘plannen op middellange termijn’, enz. aan bod.

De lessen Nederlands, en meer bepaald de huislectuuropdrachten, vormen doorgaans het uitgangspunt voor de Cultuurportfolio-items, zodat ook de omkadering van elke opdracht (‘OVUR’, ‘stappenplan’, ‘checklist’, ‘evaluatiecriteria’, enz.) gegarandeerd blijft. Een huislectuurtransfer kan, in een eerste fase, vaak vrij eenvoudig gemaakt worden door boeken te lezen die ook aansluiten bij thema’s uit andere vakken. Vanuit het thema ‘WOI’ kunnen bijvoorbeeld *Oorlog en Terpentijn*, *Diggers* of *Post voor Mevrouw Bromley* ook interessant zijn voor ‘geschiedenis’ of ‘levensbeschouwing’. Doorgaans verhoogt hiermee de intrinsieke leesmotivatie bij de leerlingen, omdat zo’n boek “voor meerdere vakken telt” en omdat dat tevens voor de eraan verbonden huislectuuropdrachten geldt. Inhoudelijk kan immers opnieuw een transfer naar de andere vakken gemaakt worden, terwijl dezelfde opdracht vanuit taalvaardigheid haar basis stevig in het vak Nederlands vindt. Ook in de evaluatie nemen dergelijke transferopdrachten voor de leerlingen toe aan belang. Letterlijk, omdat het schrijfproduct vanuit verschillende invalshoeken gelezen, geëvalueerd en becommentarieerd wordt. Dergelijke vakoverschrijdende thematieken en opdrachten laten binnen het Cultuurportfolio dus meer authentieke en gedifferentieerde opdrachten op maat van de klasgroep, lezersgroepen of individuele lezers toe.

In wat volgt, lichten we twee concrete opdrachten uit het portfolio toe:

- *opdracht 1*: de aanvangsopdracht, waarin de transfer binnen het vak Nederlands breder tot stand komt tussen literatuur en taalvaardigheid.
- *opdracht 2*: een opdracht waarin vanuit het schoolvak Nederlands een transfer gemaakt wordt naar ‘geschiedenis’, ‘natuurwetenschappen’ en ‘Engels’ door middel van literatuur en van schrijf-, lees- en spreekvaardigheid.

Het startschot voor het Cultuurportfolio wordt gegeven met een driedelige opdracht. Geïnspireerd door het onderzoek van Theo Witte, vangt elke leerling het Cultuurportfolio stevast aan met het online bepalen van zijn of haar literair compe-

tentieniveau, zodat de individuele vooruitgang op het vlak van literaire competentie doorheen de derde graad steeds weer in kaart kan worden gebracht. En dit overigens over de verschillende taalvakken heen: om de herkenbaarheid te vergroten en opnieuw transfer mogelijk te maken, werden voor Engels en Frans ook aangepaste competentieniveaus ontwikkeld die eveneens deel uitmaken van het Cultuurportfolio. Alle te lezen boeken krijgen, naast bibliografische info (inclusief een ‘Vlaams’ leesniveau), ook een korte beschrijving en waardering mee. Zo ontstaat ook een andere visie op huislectuur bij de leerlingen die steeds een weloverwogen en bewuste keuze kunnen maken; los van of het nu gaat om begeleid, gefaseerd lezen in de klas, om een groepskeuze of om een persoonsgebonden keuze uit een thematische lijst.

Belangrijker is echter dat, vanuit de reflectie op hun literair competentieniveau, meteen ook een brug geslagen wordt naar schrijf- en spreekvaardigheid in twee aansluitende opdrachten. Zo schrijven de leerlingen een persoonlijke cultuurautobiografie. Die kan je – net zoals het Cultuurportfolio in zijn geheel – zien als een soort profiel op een sociaal netwerk, waarin elke leerling aandacht besteedt aan alle culturele ervaringen waarvan hij of zij vindt dat deze het waard zijn om te herinneren en met anderen te delen in stukjes geschreven tekst. Die tekst of teksten kunnen de vorm aannemen van een blog, een collage van fragmenten, een stukje autobiografie, enz., naargelang de voorkeur (en talenten) van de leerling.

Een element uit deze cultuurautobiografie, namelijk ‘je favoriete boek’, stellen de leerlingen nadien voor in de vorm van een *Pecha Kucha*, een spreekopdracht aan de hand van 20 afbeeldingen die elk gedurende 20 seconden voorgesteld en toegelicht worden. Het Cultuurportfolio probeert op die manier leerlingen te stimuleren om samen bewust eigenaar te worden van hun lees- en leerproces, met een sleutelrol voor taalvaardigheid.

Een tweede, vakoverschrijdende projectopdracht over bijen en biodiversiteit geeft dan weer goed aan hoe een andere invulling van huislectuur een heuse transfer ‘2.0’ teweeg kan brengen tussen het schoolvak Nederlands enerzijds en vakken als ‘geschiedenis’, ‘natuurwetenschappen’ en ‘levensbeschouwing’ anderzijds. In een eerste stap verkennen de leerlingen hun eigen schrijfproces op een andere manier: ze vertrekken vanuit een inhoudelijk (en qua tekstsoort en -type vrij geschreven) antwoord op de vraag ‘Wat als er geen bijen meer zouden zijn?’. Belangrijk is dat ze al schrijvend ideeën ontwikkelen en geleidelijk aan, door middel van *peerevaluatie* en feedbackrondes, naar een ‘publiceerbaar’ eindproduct toewerken. Daarna toetsen ze hun ideeën af aan die van enkele internationale auteurs die zich ook lieten inspireren door bijen bij het schrijven van hun roman (Laline Paull, Douglas Coupland, Maja Lunde, Margaret Atwood, enz.). Na een literaire analyse die tevens rekening houdt met ethische en natuurwetenschappelijke factoren (voor de levensbeschouwelijke en wetenschappelijke vakken) en na een zakelijke leesopdracht over *framing* en *storytelling*, blijkt al gauw dat de schrij-

10. Taalvaardigheid secundair onderwijs/voortgezet onderwijs

vers kozen voor een roman – en niet voor een documentaire of een artikel – als de beste manier om maximaal effect te sorteren. Met die inzichten maken de leerlingen in een graadoverstijgende spreekopdracht, samen met leerlingen uit het tweede jaar, een filmpje over het belang van bestuivers, waarmee de jongere leerlingen nadien een buurtonderzoek naar biodiversiteit starten.

Op deze en andere manieren krijgen de leerlingen in het Cultuurportfolio de kans om literatuur vanuit hun eigen lees-, kijk- en luisterervaringen te benaderen en kunnen ze hun creativiteit kwijt in vakoverschrijdende taaltaken ('spreken' en 'schrijven') die ze als zinvol ervaren – inhoudelijk vrij, maar met een grondige begeleiding, omkadering en leerlijn.

Referenties

- Kieft, M. & G. Rijlaarsdam (2005). "Schrijftaken en schrijverstypen". In: *Levende Talen Magazine*, 2005 (2), p. 9-12.
- Kieft, M. & G. Rijlaarsdam (2006). "Leren, schrijven en schrijfstrategieën". In: *Vonk*, 35 (5), p. 3-14.
- Moens, A. e.a. (2015). *Impact Nederlands 5*. Mechelen: Plantyn.
- Witte, T. e.a. (2016). 'Lezen voor de Lijst'. Online raadpleegbaar op: www.lezenvoor-delijst.nl.